

*Дем'яненко Н.Б. (Київ, Україна)*

### **Прийоми та принципи вивчення польської фразеології**

*Знання фразеології, уміння користуватися її засобами — невід'ємна ознака високої мовної культури кожної людини. Стаття присвячена розгляду основних прийомів та принципів вивчення польської фразеології.*

**Ключові слова:** *фразеологічна одиниця, методика викладання, принципи вивчення.*

*Знание фразеологии, умение пользоваться её средствами – неотъемлемая черта высокой языковой культуры каждого человека. Статья посвящена рассмотрению основных приёмов и принципов изучения польской фразеологии.*

**Ключевые слова:** *фразеологическая единица, методика преподавания, принципы изучения*

*Knowledge of phraseology, the ability to use its resources - an essential feature of high linguistic culture of each individual. The article is devoted to the basic techniques and principles of learning Polish phraseology.*

**Key words:** *phraseological unit, methods of teaching, principles of learning*

Мова відіграє вирішальну роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільноти, народу, нації. Фразеологізми – одна з універсальї мовлення. В них знаходимо відображення історії народу, своєрідність його культури та побуту [1, 4-5]. У фразеології будь-якої мови зберігається система цінностей, суспільна мораль, ставлення до світу речей, до інших народів.

Фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки та крайнознавства [1, 5-6]. Знання фразеології, уміння користуватися її засобами — невід'ємна ознака високої мовної культури кожної людини. Вивчення фразеології неможливе без визначення основних її прийомів та принципів. Метою нашої розвідки було окреслення та розгляд саме таких прийомів та принципів на прикладі вивчення польської фразеології.

Насамперед для вивчення фразеологізмів необхідно визначити принципи їх відбору. Основним у розв'язанні цього завдання є визначальні риси фразеологізмів, і насамперед прирівнювання їх за лексичними ознаками до слова. До методичних принципів відбору фразеологізмів можна віднести такі: 1) ступінь засвоєння фразеологізмів; 2) доступність фразеологічних одиниць для їхнього розуміння; 3) наявність фразеологізмів

у творах, рекомендованих для читання; 4) виховна вага фразеологізмів [2].

Засвоєння фразеологічних понять відбувається в основному практично. У процесі вивчення всього курсу мови спочатку відбувається знайомство з багатством фразеології, потім поступове виокремлення фразеологізмів з синтаксичних словосполучень та речень і, нарешті, використання їх у власному мовленні.

Під час усвідомлення даної теми варто звернути увагу на такі ознаки: значення фразеологізму єдине, виражається сполученням кількох слів, як правило, експресивне; слова у складі фразеологізму часто мають переносне значення; фразеологізм має переважно яскраве стилістичне забарвлення і вживається здебільшого у розмовному мовленні; неможливий або утруднений переклад на іншу мову; за значенням і вживанням схожий до слова.

Під час вивчення фразеології широко спираються на такі провідні загально-дидактичні принципи: науковості, систематичності й послідовності, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою, наочності, свідомості, доступності.

Одночасно доцільно використовувати й методичні принципи, що зумовлено особливостями фразеологічних явищ. Вони ґрунтуються на зіставленні слова і реалії, позначеної даним словом, - лексичного й граматичного значень слова, одиниць лексичної парадигми одна з одною, слів і фразеологізмів за сферами їхнього вживання, історії слова чи фразеології з історією. Важливе місце під час осмислення фразеологічних явищ займає метод спостережень та аналізу мовних явищ.

Застосування методу спостережень і аналізу мовних явищ сприяє активізації пізнавальної діяльності при сприйманні та осмисленні нового теоретичного матеріалу. При цьому в процесі спостережень прищеплюються уміння знаходити суттєві ознаки, в результаті пошуку самостійно сформулювати поняття, правило, висновок, обґрунтувати свої практичні дії. До цього методу належить звертатися у процесі вивчення системних зв'язків і відношень між фразеологізмами, при аналізі їхньої ролі, функцій та сфери застосування.

Метод зв'язного викладу матеріалу доцільно використовувати тільки під час ознайомлення з поняттям «фразеологічна одиниця» та її основними диференційними ознаками, з структурно-граматичними типами та стилістичними можливостями стійких словосполучень.

Одним із найважливіших методів перетворення набутих знань у відповідні уміння й навички є метод вправ. Практичні мовні вправи необхідні під час опрацювання будь-якої теми. Доповнюючи інші

методи навчання та розширюючи свою багату методуку, високоефективні за результатами, мовні вправи набирають статусу самостійного навчального методу.

Той чи інший навчальний метод має свої складові частини – методичні прийоми. Характерною особливістю прийому є його частковість і здатність включатися в різні методи, а також сприяти удосконаленню методів навчання. Перша проблема - це потреба зіставити слово і фразеологізм з погляду семантики, структури і стилістики.

Фразеологізми, як і слова, одиниці мови, мають самостійне значення, виступають членами речення. Варто звернути увагу і на те, що фразеологізми польської мови різняться своєю граматичною структурою, їх можна розділити на дві основні групи: ті, що мають структуру речення - перша група (*mieć grunt pod nogami, oddychać szeroką pierś, zadzierać nos do góry, zaglądać, zajrzeć (komu) do garnka, nie dać sobie w kaszę dmuchać*), друга - фразеологізми зі структурою словосполучення (*miękkie serce, słaba ręka, przyjacielska dłoń, dziewczyna upadła, skończony człowiek, złota dziewczyna, człowiek płytki, rycerz spod ciemnej gwiazdy, zwierz ludzki, dzika bestia, głupie cielę, chytry jak wąż, prosię nieskrobane*). До фразеологізмів зі структурою речення часом відносять і прислів'я. Фразеологічність прислів'я знаходить вираження в тому, що воно містить постійний словниковий склад, окрім прямого, має переносне значення. Наприклад: *Mądrej głowie dość dwie słowie. Głupia głowa nie łysieje. Czym chata bogata, tym rada*. Фразеологізми, що мають структуру словосполучення, розмежовуються за тим, які частини мови вони в себе включають і яке слово визначається граматично головним. Це слово обумовлює розподіл на іменні й дієслівні фразеологізми. Так, у іменних фразеологізмів головним словом буває іменник: *cielęcy mózg, gruba ryba, gwiazda pierwszej wielkości*. Причому іменникові фразеологізми творяться, як правило, на базі іменниково-прикметникових (*довгі вуха, біла ворона, перша скрупка, дійна корова* тощо). Іменні фразеологізми можуть творитися на базі іменниково-іменникових словосполучень: *szatan nie kobieta, majster kleпка, krew nie woda*; прикметниково-іменникових: *głupie cielę, cielę marynowane, gołębia dusza, kurek na kościele, niebieski ptak, wierna jak Penelopa* тощо; дієслівно-іменникових: *mieć zimną krew, mieć głowę, chować głowę w piasek*.

Матеріалом, на базі якого творяться дієслівні фразеологізми, найчастіше слугують 1) непоширені й поширені дієслівно-іменникові словосполучення: *odgrywać podrzędną rolę, bujać z kwiatka na kwiatek, grać pierwsze skrzypce* тощо; 2) дієслівно-займенникові словосполучення (*brać swoje*); 3) дієслівно-прислівникові (*iść dalej*); 4) дієслівно-прикметникові

(*zaczepić za żywe*) й 5) дієслівно-дієслівні словосполучення (*dawać zrozumieć, dawać znać* тощо).

Бачимо потребу звернути увагу на те, що матеріалом для творення польських фразеологізмів є передусім буття польського народу в усьому його розмаїтті. Саме тому польська фраземіка в цілому є своєрідним джерелом, у якому це розмаїття віддзеркалюється всіма своїми гранями, як: історія, суспільні взаємини минулих епох, заняття людей, їхня виробнича діяльність, побут, мораль, родинні стосунки, звичаї, вірування й повір'я. У цьому матеріалі також відображено природне середовище, в якому жив і живе польський народ, своєрідність рослинного і тваринного світу, а також сама людина, тобто її вигляд, міміка, жести, психічний і фізіологічний стан. Часто механізмом для творення фразеологізмів служать прислів'я (стійкий вислів здебільшого фольклорного походження, у якому зафіксовано практичний досвід народу та його оцінка найрізноманітніших подій і явищ) та приказки (стійкий вислів, більшого фольклорного походження, який представляє певне явище насамперед точки зору його емоційно-експресивної оцінки). Фразеологізм може творитися на основі першої чи другої частини, такий спосіб творення пояснюється тим, що якраз ця частина становить образну основу прислів'я чи приказки. Наприклад, *bieda z dziećmi* (*bieda z dziećmi, bieda i bez dzieci*); *nie miała baba kłopotu* (*nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosie*).

Доцільно ознайомитися з ознаками системності польських та українських фразеологізмів, що простежуються у явищах синонімії та антонімії. Так, одне й те саме значення можна виразити за допомогою різних фразеологізмів. Синоніми: *stary ale jary, kuty i bity, oblatany po świecie, być oblatanym w czym, obyły w świecie, stary ćwik, bywały wróbel, stary wróbel* – фразеологізми, що позначають, досвідчену особистість. Такі фразеологізми утворюють синонімічні ряди. Фразеологізми-антоніми – протилежні за змістом сталі словосполучення, що характеризують явище з однієї сторони, але протилежно, наприклад: *w gorącej wodzie kąpany – zimna krew, niezależny charakter - ni to kaczór, ni to kaczka*.

З метою створення образності найчастіше використовуються відомі народу прикмети і явища. Скажімо, багато фразеологізмів містять назви тварин, оцінка яких порівнюється з фольклорними джерелами: *pracowity jak koń, zły jak pies, uparty jak kozioł* тощо.

На сучасному етапі виділилися 2 найефективніші групи прийомів роботи з фразеологізмами. Перша група – це прийоми семантизації фразеологічного матеріалу: 1) порівняння (шляхом заміни фразеологізму лексичним синонімом); 2) зіставлення (з'ясування значення фразеологізму

шляхом зіставлення його з омонімічним словосполученням); 3) розгорнутий опис фразеологізму; 4) добір синонімічних варіантів фразеологізмів; 5) використання контекстного оточення; етимологізація фразеологізмів; 6) робота з фразеологічними словниками та збірками прислів'їв і приказок. До другої належать прийоми формування умінь і навичок використання фразеологічного матеріалу у мовленні та мові: 1) групування фразеологічних одиниць за тематичними та семантичними ознаками; 2) аналіз функціональних властивостей фразеологізмів у художніх творах; 3) стилістичний експеримент; відтворення тексту з фразеологізмами; 4) конструювання речень з фразеологічними одиницями; включення фразеологізмів у творчі роботи; 5) редагування; визначення синтаксичних функцій фразеологізмів, що виступають у ролі певного члена речення чи речення в цілому [2].

Своєрідність прийомів обох груп зумовлена сутністю й особливостями фразеологічного матеріалу, який розглядається за їх допомогою. У той же час ефективним прийомом формування фразеологічних умінь і навичок залишаються тренувальні вправи. Традиційно окреслюють 2 групи вправ: 1) власне фразеологічні (значення фразеологічної одиниці, її ознаки, будова; явища полісемії, синонімії, антонімії і т.д.); 2) комбіновані – фразеолого-стилістичні, фразеолого-граматичні та фразеолого-стилістичні (фразеологічні явища засвоюються на основі взаємозв'язку з вивчуваною темою лексичного, граматичного чи іншого характеру). Фразеолого-лексичні завдання ілюструють лексичне явище, яке вивчається, допомагають з'ясувати його суть, разом з тим активізують і збагачують фразеологічний запас учнів, виховують увагу до слова і фразеологізмів, їх значення, розвивають мислення. Фразеолого-граматичні завдання використовуються як ілюстративний матеріал до вивчуваної граматичної теми (загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль, основні способи творення, правопис та ін.). Фразеолого-стилістичні завдання сприяють засвоєнню стилістичних ознак тих чи інших фразеологічних одиниць, приналежності їх до певного стилю мовлення. Ці вправи сприятимуть формуванню навичок правильного відбору і вживання фразеологізмів у мовленні залежно від мети і характеру висловлення.

### ЛІТЕРАТУРА:

1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. - М.: Высшая школа, 1986. – С. 3-139.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І.Пентилок, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барактян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окунович, О.М.Решетилова / За ред. М.І.Пентилок. - К.: Ленвіт, 2004. – С. 184–190.
3. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej. – Warszawa: PWN, 1996. – 235 s.